

SOFA

ב"ה

5782. svát, XXV. évfolyam 1. szám, 2022 január

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

Tóth-Ábri Péter fotója a Hit, öröm, bánat a zsidó vallásban című, tavasszal megnyitandó állandó kiállítása anyagából

„Nővére távolabb állt, hogy megtudja, mi történik vele” – a mindennapok láthatatlan összefüggései

A Tóra mondatai többféle jelentést, különböző szintű értelmet hordoznak, ezek közül az első a psát (egyszerű) jelentés, amely a szöveg szó szerinti értelmét tárja fel. A második szint a remez, ami egy mélyebb, első ránézésre nem kiolvasható mondanivalóra utalást takar. A Semot könyve 2:4. mondata az egyszerű, a szavak felszínén lévő jelentés szerint arról szól, hogy Mózeset az édesanyja három hónap rejtegetés után (tehát éppen sávuotkor, a mai tóraadás ünnepén, hiszen Mózes zájín ádákor, azaz ádar hónap 7-én született) egy kosárban a folyóra helyezi; Mózes nővére megáll a távolban, ahonnan még látja a folyót, és figyel a kosarat, hogy megtudja, mi történik a csecsemővel.

A 15. században az Ibéria-félszigeten, majd Itáliában élt Ráv Jichák Ábárbánel néven egy tóratudós (vagy talán Ábrábánel; mi-

vel pontozott írásmóddal nem maradt fenn a neve, nem tudjuk, pontosan hogyan hívták a kb. 900 és 1492 közötti, spanyol aranykor néven emlegetett időszak egyik legnagyobb rabbiját). Az ő véleménye szerint a Semot 2:4. pászukja utalás a sechinára, a mindig velünk lévő isteni jelenletre. Ráv Ábárbánel magyarázata szerint a hullámok közt sodródó, kosárban lévő gyerek a zsidó népre utal, akik a száműzetésben, nem zsidó környezetben, nem zsidó többségi társadalomban élnek, gyakran barátságtalan, néha ellenséges közegben próbálnak „a víz felszínén maradni”, azaz megpróbálják fenntartani az örökül kapott hagyományukat és azokat a gyerekeiknek továbbadni.

A zsidó vallást és identitást megőrizni nem lehetetlen vagy szinte megoldhatatlanul nehéz, de kétségtelen, hogy folyamatos oda-

figyelést igénylő feladat. Az ünnepek idején az évezredek textusok közösségben való imádkozása, tanulás az ünnepek fejlődéstörténetéről, vagy az ünnepekhez kapcsolódó szokások változásairól: mindezek segítenek az identitás megőrzésében, de lassan fél év telt el úgy, hogy nem volt tórai ünnep. Az őszi nagyünnepek után csak a peszách az az ünnepnap, amelyik tórai eredetű. Az év fele úgy telt el, hogy nem tartottunk jomtovot, csak poszttórai ünnepet.

A szimchát torá utáni, tórai ünnep nélküli féléves időszakban ünnepeljük a purimot (idén március közepén). Nem véletlen, hogy purim egyik motívuma az ember számára közvetlenül nem érzékelhető, de a háttérben jelen lévő Isten. Fél éve nem tartottunk tórai ünnepet, tehát olyat, amelynek az előírása az Isten által kinyilatkozott szövegben szerepelt volna. Közvetlenül nem érzékeltük az intenzív kapcsolatot, de a háttérben, a mindennapokban folyamatosan jelen volt a Mindenható. Az idézett, folyóparti jelenetben a távolban figyelő testvér a sechiná, az isteni jelenlét szimbóluma, ami mindig gondoskodik, örökös a zsidók felett.

Purimkor ugyanezt látjuk, hiszen purim a rejtett összefüggések ünnepe: ami az emberrel történik, látszólag magától történik, a körülmények így alakulnak. Azt gondolhatnánk, hogy a siker, a kudarc, az élet dolgainak alakulása tőlünk függ, látszólag az életünk történései sok esetben attól függenek, hogyan alakítjuk a körülményeket. Valójában egészen másként működik a világ, hitünk szerint Isten dönt mindenről. A legtöbbször a háttérben marad, pont úgy, mint a Smot hetiszakasza fent említett mondatában: távolról figyel. Az Eszter tekercsében Isten neve egyetlen egyszer sem jelenik meg, mégis folyamatosan jelen van. Az Eszter tekerce felolvasásával kapcsolatban a háláchá szigorú előírást tartalmaz: minden szót hallani kell. Aki a szöveg nagy részét hallja, de néhány szót nem (vagy akár csak egyet is elmulaszt), nem tett eleget a szöveg meghallgatására irányuló kötelezettségének. Az Eszter-történet minden mondatát a maga teljességében kell hallani, mert mindenkor jelen van az életünkben a Mindenható még akkor is, ha elrejtette előlünk az arcát. Az egyik főszereplő, Eszter neve is ezt jelenti: a héber elrejt igéből származik a neve (szó szerint „el fogom rejtetni”). Minden mondatban, a teljes szövegben (értsd: az életünk minden fontos döntésekor) ott van Isten akkor is, ha látszólag nem ő alakítja az eseményeket.

A zsidó történelemben nem mindig éltek a vallásgyakorlás ideális feltételei között a zsidók. Tévedés azt gondolni, hogy a Szentély lerombolása utáni időszakban (a talmudi korban) fennállt ez az ideális volt a helyzet. A valóság az, hogy az ideális és a reális helyzet eltért egymástól, ezért kellett a vallási szabályokat a realitáshoz közelíteni. A Misna (a szóbeli tan részét képező, i. e. 1. század és i. sz. 3. század eleje között keletkezett jogi gyűjtemény) rögzíti azokat a napokat, amikor a Megilát Eszter olvasása megengedett. Miért volt erre szükség? Purim napján kell felolvasni az Eszter tekercsét, de már az ókorban sem tudták biztosítani a napi minjent, csak hétfőre és csütörtökre, tehát a hetente szokásos hétköznapi tóraolvasás idejére jött össze a minjen. Ezért a korszak rabbijai úgy rendelkeztek, hogy „tömbösítik” az imádkozási alkalmakat: a megilá olvasás napján, purimkor nem jön össze a minjen, de előtte/utána hétfőn és csütörtökön igen, ezért erre a két napra (az ideális esetre előírt nap előtt vagy után) szabad volt olvasni Eszter tekercsét. A korabeli rabbik engedélye alapján ádár hónap 11., 12., 13., 14. és 15. napjain volt elvileg szabad olvasni, ha az előírt na-

pon (ádár 14-én) nem jött össze a minjen: az első és az utolsó szóba jöhető napok (ádár 11. és 15.) összege 26; a 26 a tetragrammaton, a négybetűs istennév héber betűinek a számértéke. Az elvileg lehetséges napok (11, 12, 13, 14, 15) összegének számértéke 65, ami a tetragrammaton helyett leggyakrabban használt Ádonáj szó héber betűinek a számértéke. A purim szimbólumkészlete azt sugallja, hogy Isten nem látható jelenléte is folyamatos és intenzív.

A testvér által figyelt Mózes által szimbolizált hasonlatban a legérdekesebb elem az, hogy ezt a folyamatos figyelmet a sechiná távolról teszi. Az ember nem veszi észre, láthatatlan számára ez a kapcsolat és hajlamos gyakran megfélemleni, hogy egyáltalán létezik ez a háttérbe húzódó, távolról figyelő gondoskodás vagy távolból működő irányítás. Az Ábárbánel által hivatkozott távoltság arra utal, hogy egymástól összehasonlíthatatlanul messze van az emberi és isteni minden képessége, mennyire apró pont az ember a világban és alig fog fel valamit a körülötte lévő, a Mindenható által irányított világ komplexitásából. Az emberek gyakran nem érzékelik a körülöttük lévő összefüggések jelentős részét, és pláne nem látják át, hogy mit hoz a jövő. Érdekes játék visszagondolni arra, mi történt velünk (nem az egész életünkben, csupán) az elmúlt 2, 5, vagy 10 évben és ennek mekkora része volt előre látható és mekkora része váratlan.

Ábárbánel szerint a víz hullámain lebegő Mózes helyzete az emberek szemszögéből reménytelennek látszott. Az emberek fogalmi szerint esélytelennek tűnt, hogy valaha ebből a gyerekből a zsidóság legnagyobb prófétája lesz. Egy három hónapos csecsemő felnőtt nélkül, őrizetlenül? Ráadásul a hullámokon bizonytalanul hanykolódó kis kosárban? Az emberi logika szerint az tűnt „nyilvánvalónak”, hogy nem éli túl az utazást. Isten szemszögéből ez a számunkra veszélyesnek tűnő utazás pont az ellenkezőjét, a gondoskodást jelentette: így valósulhatott meg a túlélés, a fáraó lánya

által megmentés, a fáraó palotájába kerülés, a jövőbeli vezetői pozícióra való felkészítés.

Az áchronim (a vallási szabályok középkori kompendiuma, a Sulchán Áruh utáni korszakban alkotott rabbik) egyik képviselője Máharsá (Smuel Édels, 1555-1631) szerint a folyóparti történet látszólag felesleges részletezése azt a célt szolgálja, hogy az ember felfogja, mennyire nem ért semmit a szeme előtt zajló történések komplexitásából.

A cikk írása előtti napokban olvastuk fel a zsinagógákban az Egyiptomból való kivonulást megelőző, a tenger szétválását elbeszélő történetet. Az a hetiszakasza a ויחי (magyarul „és történt”) szóval kezdődik. Egy 20. századi, Német- és Franciaországban alkotott rabbi, Eli Munk (1900-1981) feltette a kérdést, hogyan kezdődhet a tenger szétválását elbeszélő hetiszakasza az „és történt” kifejezéssel, hiszen a Tórában az „és történt” általában szomorú vagy tragikus események bevezetőjeként funkcionál, míg a kivonulás a legörömtelibb és legfontosabb, de semmiképpen sem tragikus események egyike. A válasza szerint Mózes előre látta, hogy nem fog tudni bevonulni az Országba, ezért használta a Tóra a szomorú történetekre jellemző kifejezést. Ezt azonban kizárólag Mózes látta előre, mindenki más előtt – ahogyan a mi életünk eseményei pedig előttünk – ez rejtve maradt.

Kurucz Ákos

A kép forrása: <https://imrikzsofia.hu/atlathato-oszovetseg-iv-mozes-kivezeti-izrael-nepet-egyiptombol>

Nicolas Poussin (17. sz.): Mózes a Nílus vizére teszik

Demeter Istvánné Benedek (Bleuer) Katalin búcsúztatása

A zsidó temetés a régi korokban különösen, de manapság is meghatóan egyszerű. **Demeter Istvánné Benedek (Bleuer) Katalin** (1931. május 13.–2021. december 30.) január 5-i búcsúztatásán elhangzott Kodály Esti dala s Ady Szeretném, ha szeretnének című verse is, mely művek a tehetséges és művelt asszony fiatalkorának egy-egy meghatározó szakaszához kapcsolódtak. Szívemarkoló volt lánya búcsúbeszéde, melyből érződött az anya és gyermeke közötti kivételesen mély lelki kapcsolat. A szertartást Verő Tamás főrabbi és Nógrádi Gergely főkantor vezette. Demeter Istvánné, a jó hírű szabolcsi Bleuer család tagja, aki a holokausztot szűkebb családjából egyedül élte túl, abban a földben pihen, ahol gondtalan gyermekéveit töltötte. Emlékét megőrizzük.

Kertész Gábor

MADE IN ISRAEL

Bevallom, ezúttal nem sokat bajmóldtam az alábbi írás címével. A nemrég kezem ügyébe került könyv szerzőjénél én sem tudtam volna jobbat kitalálni, különösen nem úgy, hogy az alcím mindent elmond: *Ahogy az izraeli találékonyság jobbítja a világot.*

A 2018-ban született kötet a modern Izrael megalapításának

évfordulójához közeledve került a boltok polcaira, s egy évvel később jelent meg magyarul az Immanuel Alapítvány jóvoltából, *Berényi Irén* fordításában. A szerző *Avi Jorisch*, akiről itt csak annyit, hogy az USA-ban élő történész, Közel-Kelet szakértő, az Amerikai Külpolitikai Tanács főmunkatársa, a jeruzsálemi Héber Egyetemen iszlám történelemből szerzett mesterfokozatot, majd Kairóban tanult arab és iszlám filozófát.

Könyve előszavában felidézti egy 2014-es emlékét, amikor kisfiával Jeruzsálem környékén autózva átélt egy Hamasz rakétatámadást, s hogy a Vaskupola légvédelmi rendszere miként hatásosan védte az autót. Ezen szörnyű élménye nyomán bukkant rá egy sor olyan találmányra, amelyek hozzájárultak egy jobb, biztonságosabb, emberségesebb, élhetőbb világ megteremtéséhez.

S most a bőség zavarával küszködve ragadjunk ki néhányat abból az 50-ből, amelyeket a függelékben sorol fel! Nagyjából időrendi sorrendben haladva: a geotermikus turbina (1961), a modern csepegtető öntözés (1965), gyógyszer a szklerózis multiplex (1967 és 1979), a petefészek rák (1995), a parkinson kór (1996), a fogínybetegségek (1998), a demencia (2006) kezeléséhez. Egy másik területről vett példák: az integrált könyvtári rendszer (1976), a pendrive (1989), a rosszindulatú internet beavatkozásokról védő tűzfal (1993), a Waze navigációs applikáció. Még néhány érdekesség: genetikai módosítás nyomán itt született a koktélpáradicsom (1980), nekik köszönhető a kisbabák légzésfigyelője (1991), a már említett Vaskupola rendszer (2011), a biológiailag felszívódó kötszer (2016) és így tovább...!

Izgalmas kérdés, hogy mivel magyarázható ez az elképesztő teljesítmény. Tehetség, szorgalom, tudás...? Bizonyára, de vannak itt mélyebben rejlő okok is. Az I. részben Jorisch így ír erről: *„Izrael innovatív szellemisége számos okra vezethető vissza, többek között arra a vallási kultúrára, amely a kérdésfeltevésre bátorít, megkérdőjelezi a tekintélyelvűséget, és vitatja a magától értetődő dolgokat.”*

A szerző által megkérdezett újtók közül többen is az izraeli vagy

zsidó kultúrának tulajdonították a bennük levő motivációt. Itt említé az azt a középkori (vagy még régebbi) imát (Álénu), amely többek között arra szólít fel, hogy javítsuk meg a világot (héberül: tikkun olam)! Izrael alapító atyáinak egyike – miután megtapasztalta a pogromok, a holokauszt után a világ hallgatását – így fogalmazott: *„zsidó ember nem maradhat közömbös.”* (Izák Herczog).

A segélynyújtó missziókról szólva a felelős repülőszázad parancsnoka azt mondta: *„ezek a zsidó identitás részét képezik, ami arra kötelez minden egyes embert közülünk, hogy segítsünk a szükség idején az embereknek a világ bármely pontján.”*

Hogy miért fontos ez a roppant olvasmányos, krimi szerűen megírt könyv, azt illusztráljuk az ajánlások némelyikével:

„Olyan inspiráló történetek gyűjteménye, amelyek feltárják Izrael innovatív szellemiségének ősi gyökereit...” (Dan Senior-Saul Singer).

„Elmeséli nekünk, hogyan emeli ez a kicsiny ország olyan szintre a technológiáját, azért, hogy emberek milliárdjainak életét tegye jobbá szerte a világon.” (Joszi Vardi).

„Ámulatba ejtő könyv, ami megismertet az ősi Szentföldből eredő modern innováció bőségével. Kötelező olvasmány!” (Michael Little).

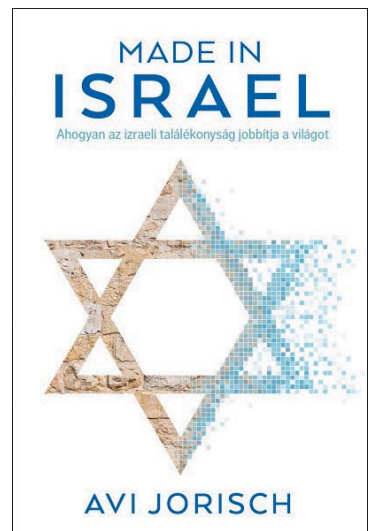
Végül idézzük a magyar kiadáshoz írt előszavából Kroó Norbert fizikus, akadémikus gondolatait: *„Izraelben mind a tudományos kutatás, mind ezek eredményeinek áttünetése a gyakorlatba igen magas színvonalú. Avi Jorisch könyve izgalmas bepillantást enged ebbe a folyamatba.”*

Rámutat arra is, milyen tanulságokkal szolgál e könyv nekünk, magyaroknak. Megmutatja, hogy *„egy kis országban is nyitott az út a világszintű és a hazai mellett az egész világot is gazdagító eredmények eléréséhez mind a tudományos kutatásban, mind ezek eredményeinek alkalmazásában.”*

Szellemesen teszi hozzá: *„...az olvasónak nehézséget okozhat a könyv letétele.”*

Fekete Antal

Avi Jorisch fotójának forrása: https://www.afpc.org/uploads/images/People/Avi_Jorisch_4x5.jpg

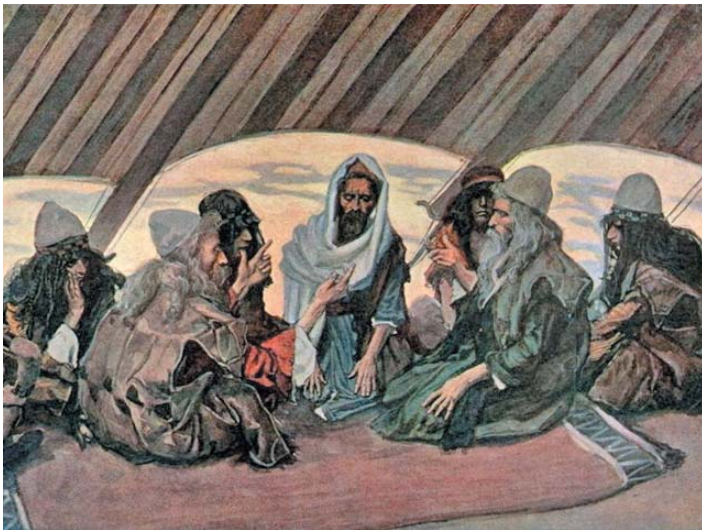
Kedves Olvasó! Ajánljuk a cikket, a cikksorozatot mindazoknak, akik kevésbé járatosak népük történelmében, és azoknak is, akik kíváncsiak a népre, mely megalkotta a monoteista vallás és történelem elválaszthatatlan egységét. Ha azt érzik – teljes joggal –, hogy „A kezdetek” kissé sejtelmes, azok számára jelezzük, hogy a folytatásban már a zsidó nép kilép az árnyékból.

A zsidó nép története

1. A kezdetek

A Sínai félszigettől a Taurus hegységig 600 km az út. A Földközi tenger és a Jordán között 100-150 km a távolság. Ez a Dunántúlnál valamivel nagyobb terület hívjuk az Ígéret Földjének.

Ide érkezett meg Ábrahám és háza népe Mezopotámiából, Ur városából. Hogy mikor történt ez? Pontosan nem tudhatjuk, feljegyzések nem maradtak, a Tóra pedig szüksézáru a kérdést illetően. A régészek szerint 3600-3800 évvel ezelőtt, talán valamivel később. Az időpontot illetően egy nyomunk talán mégis van: Hammurapi törvényei rokonságot mutatnak az amurru és a zsidó joggal, Hammurapi pedig 3700 éve uralkodott. Ebben az időben harcias arámi törzsek törtek be tevékkel Mezopotámiába, észak felől pedig indoeurópai népek fosztogatták a partvidéket Föniciától Egyiptomig. A területet kánaánita falvak és városállamok népesítették be. Északon a föníciaiak tengerparti városait (Büblusz, Túrosz) találjuk. Délről a hatalmas Egyiptomi Birodalom figyelte az Ígéret Földjén történő eseményeket, hiszen a Jordán mentén futó kereskedelmi út feletti felügyelet létkérdése az erőforrásokban szűkölködő Birodalomnak. Keleten a moábiták, edomiták, amorriták testvérnépei próbálkoznak az államalapítással.

Pásztorokdó zsidók a sátorban (illusztráció)

(Forrás: http://igemorzsza.hu/gyerek_oldal/biblia-tanulmany/I.evfolyam/III.negyed/kicsi/13.html)

Ábrahám bebarangolja ezt a termékeny vidéket, az állatait és az évszakokat követve. Szövetségeket köt, háborúkat vív, harcol jószágért és kútért. Nevét és népét sokan próbálták már azonosítani. Volt ő Úr és Harrán holdistene, amorita előljáró, de Abi-Ramu néven szerepelhet egy babiloni szerződésen is. A történészek szerint nehéz őt szigorúan történelmi személyként azonosítani, de számunkra talán elég, hogy ő az első monoteista.

Guercino: Ábrahám kiűzi Hágárt és Izmaelt

(Forrás: <http://womeninthebible.net/bible-paintings/slave-hagar-sarah/>)

Birtokba veszi a földet, háza népével letelepszik. Lakhelyének választja a termékeny vidéket, ezt támasztja alá, hogy sírhelyet vesz a hettita Efrontól, a Machpéla barlangot. Ez lesz nyughelye neki s feleségének Sárának, de ide temetik Izsákot és Jákobot is.

Háza népe sokasodik. Oly mértékben sokasodnak, hogy Ábrahám négy népnek is az ősatyjává válik: tőle származnak az izraeliták, az izmaeliták (arabok), az edomiták (tőlük fog származni Heródes) és a midiániták (Mózes feleségének családja). Különös nép ez: egy istenben hisz és nem zavarja, hogy a környező népeknek más istenei vannak. Minden családfő nemzetsége papja is, aki áldozatot mutat be otthonában vagy a település oltárán. Törvényeket alkot, de ismeri még az emberáldozatot is. A régészek szerint a hegyvidéket népesítik be először. Itt találkozhattak a legkisebb ellenállással, szegény vidék volt ez. A bronzkor végén 25 falut számláltak itt a kutatók, a vaskorban a falvak száma 300-ra nő, a lakosságuk pedig a néhány tucatról 300-400 főre. A kor szakértője, Israel Finkelstein szerint ebben a korszakban már világosan látható a héber törzsek elkülönülése a kánaánita népektől: a négyszögletes házból kör alakúak lesznek, létrejön egy új, a korábbiaktól egyszerűbb kerámia típus és hiányzik a leletekből a disznócsont, ami viszont megtalálható a kánaánita és filiszteus településeken.

Ábrahám 175 évesen halt meg. A hagyomány szerint 180 évet kapott, de az Úr 5 évet elvett tőle, hogy ne lássa Ézsau gonzságát. Testét a Machpéla barlang sötétje nyeli el, de ebből a sötétségből lép ki népe a történelem színpadára.

Lénárt G. József

(Forrás: Sherwin T. Wine: *A Provocative People: A Secular History of the Jews*. IISHJ-NA, 2012)

ZSIDÓ KIRÁLYNŐK - ESZTER TÖRTÉNETÉTŐL SALOME TÖRTÉNELMÉIG

Egyszer egy zsidó királynő uralkodott a földön. És nem Eszternek hívták. Salome Alexandra volt a neve. A legtöbb ember még soha nem hallott Salome Alexandra királynőről. Az i.e. 1. században uralkodott, 60 évvel azután, hogy a hasmoneusok kivívták a függetlenséget a Szeleukida Birodalommal szemben, és néhány évtizeddel Heródes uralkodása előtt. Lehet, hogy Jeruzsálem belvárosában néhányan belebotlanak a róla elnevezett utcába, de általában csak röviden említik, a történelmi színtér marginális részére került. Purimra és a Megillat Eszter felolvasására való felkészülés során azonban érdemes szót ejteni ennek az elfeledett zsidó királynőnek a történetéről.

Ki volt Salome Alexandra királynő?

Salome Alexandra királynő i. e. 76-67 között uralkodott Júdea királynőjeként. Uralkodása kevesebb mint egy évtizedig tartott, de ezalatt békés és virágzó időszakot teremtett meg. Mint ahogy ma is, sok zsidóhoz hasonlóan neki is két neve volt: egy héber és egy görög. Amikor férje, Alexander Jannaj király meghalt, aki i. e. 103–76 között uralkodott, Salome egyedüli örökösé lett a Hasmonaeus Királyságnak. Annak ellenére, hogy két felnőtt fia volt (Aristobulus és II. Hyrcanus), úgy döntött, hogy nem adja át a hatalmat fiainak, hanem ő veszi át az irányítást (talán előre látta, hogy a fiatalabb és idősebb fiú versengésének nem lesz jó vége...). Erős hadsereggel, gondos diplomáciával, az ókori Izrael és a diaszpórában élő zsidók támogatásával fenntartotta Sion békéjét.

Történelmi és jogi példák a zsidó királynőket illetően

Salome idejében nem volt precedens arra, hogy Júdeában királynők uralkodjanak – hacsak nem számítjuk ide Jezabelt, az izraeliták történelmének leghíresebb királynőjét vagy lányát, Atháliát. Dávid királynak és Salomonnak sok felesége volt, némelyik igen nagy befolyással bírt, de soha nem léptek fel uralkodóként férjük helyett.

Egyetlen bibliai törvény sem írja elő, hogy csak férfiak uralkodhatnak, bár több száz évvel Salome uralkodása után a rabbik 5Mózes 17:14-et vették alapul, amely kimondja, hogy „királyt állítson magának” a nép, s ne királynőt.

Salome királynő a rabbikus emlékezetben

Mindazonáltal ugyanabban a dokumentumban, amelyben a rabbik kizárják a zsidó királynők lehetőségét, módfelett kedvezően emlékeznek Salome Alexandra királynőre. Rabbi Nathan megjegyzi, hogy Salome királynő idejében az emberek valóban betartották a parancsolatokat – mindannyian készek voltak a jóra való változásra – és Isten az égből bő esővel jutalmazta az izraelitákat. Semmiképpen sem büntette őket azért, mert egy királynő s nem király uralkodik felettük. Ezek voltak a régi szép idők, Salome királynő napjai – mondják a rabbik.

Salome királynő, a farizeusok támogatója

Mit tett ez a királynő? Josephus Flavius, ókori zsidó történész a következő részleteket közli:

Különösen figyelt a nemzeti hagyományok tiszteletben tartására, és száműzött a hatalomból mindenkit, aki eltért a törvénytől

(Josephus, Zsidó háború 1:107). Míg férje üldözte a farizeusokat, Salome kegyeibe fogadta őket, támogatta a zsidóságról alkotott elképzeléseiket, és talán az elkövetkező generációk számára is biztosította népszerűségüket (Josephus, Zsidó háború 1: 110).

Josephus meglehetősen kényelmetlennek érezte, hogy politikai ügyekért egy nő volt felelős, de elismerte: „... alkalmas volt az államvezetésre. Fő gondja volt haderejének gyarapítása, úgyhogy hamarosan megkétszerezte csapatai számát (...); ezzel egyrészt fokozta a honvédelem erejét, másrészt pedig kellő félelmet tudott kelteni az idegen uralkodókban.” Nevezetesen: Salome védelmi intézkedésekkel és diplomáciai eszközökkel, nem pedig közvetlen agresszióval tartotta fenn a békét. Josephus elmondja, hogy a zsidó nép tömegei szerették, s úgy említi Salomét, hogy nő létére ő volt az, aki „békében tartotta a nemzetet” (A zsidók története 13: 432).

Salome és Eszter mint hősnők

Ami miatt Salome fennmaradt a zsidók emlékezetében az az, hogy a diplomácia és a béke példaképe lett. A nyugati világ képzetében ez időben a vezetés modelljeit általában a harcos királyok adták. De talán követendő példa lehet egy olyan vezető is, aki a békét, a kegyességet és a diplomáciát is szorgalmazza.

A Megillat Eszterben egy másik hősnővel találkozunk, aki a királyi protokollal szembe megy, hogy megmentse népét. Eszter királynő saját életét kockáztatja, amikor hivatlanul megy a király szobájába: „Ha meg kell halnom, hát meghalok” – mondja (Eszter 4:16). Amikor odaér, nem segítséget kér a királytól, hanem gondosan elé tárja kérését, elindítva ezzel egy tervet a zsidó nép megmentésére. Eszter királynő Salome Alexandra királynővel együtt igazolja, hogy a tárgyalóasztalnál megmutatkozó képességeket éppúgy értékelni kell, mint a háborúzás területén elért készségeket. De ne gondoljuk, hogy itt a nemek közötti készségek, képességek különbségéről van szó. Egy kései bibliai tudós, *Tikva Frymer-Kensky* a következőket veti fel: nincsen „nőies hangnem” a Bibliában: a nők érvelésének formája, logikájuk és retorikájuk jellege teljesen megegyezik a férfiakéval. A férfiak és a nők egyaránt beszélhetnek, vitatkozhatnak, hízeleghetnek és meggyőzhetnek. Ezzel a két királynővel a Tóra és a zsidó történelem egy másik módszert modellez a világban való siker elérésére, mind a férfiak, mind a nők számára.

Megillat Eszter és Salome királynő kapcsolata

A Tóra és a történelem tükrében figyelemre méltó Salome élete. A második templom időszakában királynői szerepkörre nem volt példa, de a zsidóság körében ez az elképzelés mégis elevenen élt: Eszter királynő története lehetővé tette egy zsidó királynő pozitív megítélését.

Évtizedekkel ezelőtt *Elias Bickerman* történész egy különleges egybeesésre hívta fel a figyelmet: a Megillat Eszter görög fordításában az utóirat arról árulkodott, hogy i. e. az ókori Alexandria zsidó közösségeihez küldték ezt az iratot. A Megillat Eszter görög változata szerint a jeruzsálemi zsidók küldötsége a Megilla történetének fordításával Egyiptomba ment, és megkérte az alexandriai zsidókat, hogy kezdjék meg a purim ünnepének megtartását. Figyelemre méltó ez a zsidó történelemben, amelyben láthatjuk az

egyik olyan esetet, amikor a zsidók Jeruzsálemtől a diaszpóráig kapcsolódtak egymáshoz, és megállapították azokat az ünnepeket, amelyeket ma természetesen tartunk. Ez a pillanat azért is döntő fontosságú, mert megmutatja számunkra, hogy „az Eszter könyvének népszerűsítésével kapcsolatos döntés összefüggésbe hozható Salome Alexandra megkoronázásával”, és hogy ez „egy nagyobb kampány része lehetett annak érdekében, hogy elősegítsék a nők vezetését más, kortárs nézőpontokkal folytatott párbeszéd révén, melyek ellenségesen viszonyultak a női uralkodókhoz” (ahogy például Josephus is). Így Salome Alexandra királynőnek bizonyosan hasznára vált Eszter története. Eszter lehet, hogy nem tükrözi teljesen a perzsa periódus történelmi valóságát, de története modellt adott egy új lehetőséghez Salome életében.

Purim ünneplése a zsidó királynővel

Purim ünnepe és a Megillat Eszter elemei leegyszerűsíthetők a szokatlan elbeszélést egy fiatal nő történetére, aki egy idegen terepen minden szempontból sikeres. Hasonlóképpen, Saloménak is min-

den lehetetlennek tűnő helyzet ellenére sikeresnek kellett lennie, hogy fenntartsa királynői szerepét. Ennek a bibliai témának a lényege a hátrányos helyzetűek, a gyengébbek győzelme az erősebbek fölött, annak ellenére, hogy Izraelt a Biblia nem nagyon tartja számon sem allegorikusan, sem valóságosan olyan nőként, aki jámbor, I.tentől kinevezett, dicsért és még szeretett is.

Amikor megünnepeljük purimot, és együtt örülünk Eszterrel és Mordechájjal, emlékezzünk meg Salome Alexandra királynőről is, dicsérve példáját és azt kívánva, bárcsak Erec Izrael a mi időnkben újra megtapasztalhatná a béke mennyei esőit.

Dr. Mika Ahuvia,

a Washingtoni Egyetem Klasszikus Judaizmus tanszékének adjunktusa

(Forrás: <https://www.thetorah.com/article/jewish-queens-from-the-HYPERLINK> " <https://www.thetorah.com/article/jewish-queens-from-the-story-of-esther-to-the-history-of-shelamzion>" HYPERLINK " <https://www.thetorah.com/article/jewish-queens-from-the-story-of-esther-to-the-history-of-shelamzion>" ory-of-esther-to-the-history-of-shelamzion)

Judaizmus dióhéjban

1. rész

Történelem és vallás az emlékezet tükrében – avagy miért úgy látjuk a dolgokat, ahogy?

Minden kétség nélkül állíthatjuk, hogy a zsidó vallás a világ egyik legősibb vallása, a három nagy monoteista vallás egyike a kereszténység és az iszlám mellett. Az is megállapítható, hogy a zsidó nép vallása és történelme szorosan összefügg egymással. Ezek mellett pedig megjelenik egy kulcsfogalom, mely összeköti a történelmet és a vallást: az emlékezet. Hogyan és mire emlékezünk? Mit miért tartunk fontosnak?

Az emlékezés eszközt használó ókori zsidó történelemszemléletben minden esemény okkal és céllal történik. A történelmi cselekményeknek mindig valamilyen értelmük lesz, és mindig valamilyen cél felé tartanak. Ellentétben a görög-római történetírással, ahol minden esemény lineárisan, véletlenszerűen és cél nélkül következik egymás után. A zsidóság történelmi elbeszéléseiben azonban megjelenik az ok-okozati összefüggés, a következmények fontossága. Nem magán az eseményen lesz a hangsúly, hanem hogy az adott esemény hova vezet el. Például az Egyiptomból való szabadulás üzenete nem elsődlegesen a szabadság megszerzése. A kérdés az, vajon miért és mire adatott ez a

szabadság? Mi a célja? Így a kivonulás értelme a Sínáj-hegyi törvényadás lesz, hiszen csak egy szabad nép tud a megkapott törvényekkel élni, azokat értelmezni és megtartani. Mindemellet az ókori Izraelben tulajdonítottak először döntő jelentőséget a történelemnek, ami egy olyan új világnézet keletkezését eredményezte, miszerint I-ten „belép” a történelem színpadára, s így lép kapcsolatba az emberrel. A zsidó történetírás új elemévé válik az, amikor az Ő.való a történelem egyik pillanatával szinte azonosítja magát: „Én vagyok az Ő.való, a te I.tened, aki kivezettelek Egyiptom országából, a rabszolgák házából.” (2Móz.20,2) Ezzel I-ten nem csak a világmindenség teremtője, de a történelem létrehozója is lett. Ez a szemlélet a történelem és a vallás összekapcsolódását eredményezte, mely az ókori világ más kultúráiban addig ismeretlen volt.

Judaizmus dióhéjban címmel induló 5 részes sorozatunkban a zsidóság történelemszemlélete által mutatjuk be a vallás elemeit, melyben párhuzamosan vizsgáljuk a történelmi hátteret a vallási fogalmak létrejöttével, és szemügyre vesszük a rituális cselekedetek mögötti tartalmat és indítékot is. Olyan témákat járunk körül, mint a monoteizmus kialakulása: hogyan és körülbelül mikor jött létre, mit is jelent az ábrahám szövevény, hogyan formálódott az I.ten-fogalom az idők során? Szó lesz a 613 parancsolatról, a micvákról és azok jelentéséről, szabad akaratról és sorskérdés(ek)ről; vajon miért tesszük, amit teszünk? Kiért, miért vagyunk felelősek? Azt is megnézzük, mit jelent és honnan ered a héber, izraelita és zsidó kifejezés. Mikortól alkalmazták, és kik használták kikkre? Említjük a sabbatot és az ünnepeket is, és az eredetük feltárása után áttekintjük, hogyan kapcsolódtak hozzájuk a ma használatos szokások. Végül rátérünk a zsinagóga szerepére, mint az imádság és közösségi tér helyszínére: használatának kezdetére és funkciójának jelentőségére. Tartson velünk a kedves Olvasó! Érdemes lesz.

Orbán Eszter

A kép forrása:

<https://thejewishnews.com/2021/02/05/torah-portion-a-forced-judaism/>

Lapunk 2021. novemberi számában jelentettük meg egy cikket a jiddis nyelvről. Ezt a témát néhányszor még elővesszük ez évben. Ez alkalommal Mojse Jostman, a Soá előtti lengyel zsidó sajtó leghíresebb jiddis nyelvű szerzőjétől olvashatunk. Közel állt hozzá a haszid mozgalom, gyakran írt a zsidó nemzedékek közötti feszültségekről, harcot hirdetett a zsidóság megújulásáért. Politikai nézeteit a liberális baloldaliság jellemezte, így emiatt is menekülnie kellett 1939-ben Lengyelországból. Fiatalon, 1942-ben hunyt el Erecben. A most megjelentetett írásában az ismert bibliai eseményt forradalmian újszerű erkölcsi tanításba csomagolja.

Ruth

Honnan ez a kellemes érzés? Miért lesz melegebb a szívünk és miért cseng fülünkben évről évre ez az egyszerű kis történet a Ruthról?

Mert ez a megila nem csupán egy történet, nem csak egy emlék, netán a régi amalék-történetek visszhangja. Nem, a „Ruth megilá-ja” magában hordozza régmúltunk magvait, és ugyanakkor egy tükröt formál, amelyben a jövőnket látni véljük.

Holtfáradtak vagyunk már az állandó vándorlástól. A földnek olyan sarkára vágyunk, ahol saját otthonunk lenne. Nem csak a lakásunk stílusát, de az életvitelünket is meg akarjuk változtatni. Megutáltuk a bizonytalan, talajtalan életet, a kalmárkodás hamis szerencsését és könnyű keresetét. Holtfáradtak vagyunk, és ter- hünkre van már a nagyvárosi civilizált luxus-élet kényelme.

Megszeppenve nézünk magunkon végig, és ezt kérdezzük magunktól:

– Mi a valóság? És miről álmodunk?

És amikor kinyitjuk a „Ruth” című kicsi könyvecskét, megállapítjuk:

– Ez az álmunk! Ilyen új életet akarunk építeni odaát.

Ha változni akarunk, térjünk vissza a föld- höz, ragaszkodjunk hozzá, mint a csecsemő az anya melléhez. A szántóföld Ruth megilájából áradó illata kísér bennünket első sorától az utolsóig. És egész idő alatt semmi más sincs szemünk előtt, csak a föld, az egyetlen föld.

A földnek kultusza van, szentsége. Boáz sietve elhatározza, hogy házasságot köt Ruth- tal, és tanácsért fordul a törzs öregjeihez, amikor a föld kerül szóba. Ekkor bontakozik ki a párbeszéd Boáz és Naomi „közelebbi rokona” között a földről, amely a mai ember számára talán érthetetlen.

Ugyanis Boáz azt követeli ettől a rokontól, hogy váltsa ki a földet, amely az elhunyt Eli- melech tulajdona volt, és amelyet szükségből egy idegennek adott el. Ha ezt nem teszi meg, akkor megteszi ő maga, mert ez a szokás, a szent kötelesség, hogy „fenntartsa az elhunytak nevét az ő birtokán” (Ruth 4, 5).

A birtok, vagyis saját tulajdonú földrész volt minden egyes ember legfontosabb gondja, egy része volt a lényének és a lelkének. Az ember nem csak az életben, de halála után sem akart tőle megválni. Úgy tartották, hogy az elhunyt, ha a földbirtoka egy idegenhez kerül át, addig nem talál nyugalmat a sírban, míg földjét ki nem váltják, és a birtok vissza nem szerzi az eredeti tulajdonos nevét...

Azt akarjuk látni, hogy népünk újra a földhöz kötődik, hogy a föld ismét drága és szent számára, mint Boáz és Ruth idején volt.

Ha változni akarunk, a telepeseink és a földművelőink, a munkadói- nk és a munkavállalóink közötti viszony olyan legyen, mint Boáz és az „övéi” között:

„S íme Boáz jött Bét-Léchemből és mondta az aratóknak: Az Örökkévaló veletek! Mondták neki: Áldjon meg az Örökkévaló!” (Ruth 2, 4)

Ilyen szívélyesen üdvözik egymást a tőkés és a proletárok.

Ő, a kapitalista, nem fuvalkodik fel, és nem nézi le munkásait, hanem elsőnek köszönt nekik.

Ők, a proletárok, nem úgy viszonyulnak hozzá, mint egy ellensé- séghez, egy vérszívóhoz, akit meg lehet semmisíteni... Nem, ők megáldják Boáz.

Ő, a patrícius és a földbirtokos, napjait nem mulatsággal, par- tikkal és előkelő elfoglaltságokkal tölti. Legényeivel együtt ott áll és dolgozik a földön, és velük együtt szerényen étkezik: vidáman iszik és eszik kenyeret, bemártva azt az ecetbe. Éjjel pedig a szerű- ben alszik.

És ha ez a patrícius feleséget keres, akkor nem a származásra, vagy a pénzre néz. Nem szégyelli magát elven- ni a legszegényebb lányt, egy idegent, egy be- tértet.

Ha változni akarunk, akkor új Boázaink ilyenek legyenek, és ilyenek kell lenni nálunk a viszonyban a munkaadó és a munkavállaló között.

Ha változni akarunk, akkor lányaink és asszonyaink úgy szeressék a népet és annyira ragaszkodjanak hozzá, mint az idegen törzsből elszármazott moabita Ruth.

Tiszta és őszinte volt Ruth szeretete. Tiszta, mert Ruth nem nézte saját hasznát. Őszinte, mert nem volt benne önző szándék. Útja a zsi- dó néphez és a zsidó hithez nem rózsákkal, ha- nem tuskékkal volt kikövezeve.

Nem a férje iránti szeretetből tette – hiszen férje már meghalt.

Nem a gyermekei iránti szeretetből – hiszen gyermektelen maradt.

Moáb szép leánya megalázkodott, koldult a földeken, és adományból táplálkozott az ott- hagyott magvakból.

És mégis szeretetből vette mindezt magára, és ottani szegény zsidó élet drágább volt neki, mint Moáb gyö- nyörőségei. Könnyeket ontott, és így esküdött meg:

– A te néped az én népem, a te Istened – az én Istenem ... halál választ el minket egymástól!

Ha változni akarunk, akkor az asszonyaink és a lányaink olyan szeretettel legyenek népünk iránt, mint az idegen törzsből való Ruth, a moabita jövevény...

Ha változni akarunk, teremtsünk békét házaikban és családi életünkben, szívéllyesség és békesség uralkodjon otthonunkban. Úgy, mint Ruth, a meny és Naomi, az anyós között.

A modern életünkben ugyanis már-már természetörvénné lett a szokás, hogy az anyós és a meny egymás kibékíthetetlen ellen- sége. Az anyós évekig szekálja a menyét, folyton kémkedik utána, és rajta engedi ki frusztráltságát. Soha semmi se jó neki, bármit is tesz a meny. De fordítva is ugyanez igaz.

Aki csak járhatja a száját, azt egyszer éjszaka egy szörnyű sze- rencsétlenség érheti. Az asszony férje, az anyós fia fiatalon távozik ebből a világból, és a meny együtt marad egy házban az anyósával. Akkor jön csak a sírás-rívás az élete végéig. Mindennap kísérni

Ruth könyörög Naominak, hogy hagyja, hogy maradjon

A TEMPLOMÉPÍTŐ HAAS MÓR (1830–1900)

„Sok embernek az élete, sok embernek az alkotása enyészik el nyom nélkül. Csekély azok száma, kik a közjóért áldoznak és a közérdeket szívökön viselik, annál inkább becsülendő polgártársunk Haas Mór, a ki minden alkalommal bizonyítja, hogy tiszteletet érdemlő oly férfiú, ki eszét, tehetségét embertársai javára érvényesíti, erejét a közügynek szenteli.”

Így jellemezte a Nyírvidék című helyi lap 1880. szeptember 9-i száma Haas Mór nyíregyházi hitközségi elnököt, akinek nevéhez a közjóért végzett munkálkodás számos szép példája fűződik, de ezek között is kiemelkedő a Szarvas utcai status quo zsinagóga fölépítéséért való fáradozása.

Haas Mór Győr megyéből került Nyíregyházára, ahol tisztességes munkával, szorgalommal és ésszel vagyonos polgárrá vált. Tevékenységi köre többirányú volt: földet bérelt négy, Nyíregyháza-hoz közeli pusztán, emellett termény- és szeszkereskedő volt és az 1862-ben alapított Terménycsarnok egyik első elnöke.

Mindezek mellett szívügyeként kezelte a fiatal nemzedék oktatásának és nevelésének támogatását is. 1881-ben Varjúlaposon, az általa bérelt négy pusztán központjában saját költségén egy elemi népiskolát létesített, melyet a kívánalmaknak megfelelően felszerelt, és egy tanítói állást is biztosított. Ezért a közoktatásügyi miniszter dicséretét is elnyerte.¹

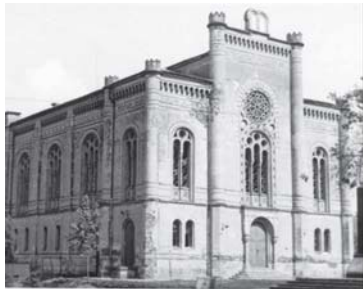
1888-ban a nyíregyházi evangélikus főgimnáziumban hozott létre nagy összegű alapítványt kereskedő vagy iparos szülőktől származó, szegény sorsú, szorgalmas, jó magaviseletű tanulók számára, melyből nagyobb részben felekezeti különbség nélkül, kisebb részben pedig az izraelita vallásúak részesülhettek.

A millennium évében a polgári leányiskolában hozott létre egy ösztöndíj-alapítványt kiváló szorgalmú, képességű és kifogástalan magatartású növendékeknek vallásfelekezetre való tekintet nélkül. Közülük is előnyben részesültek a szegény sorsúak, illetve az árvák.²

Nevét azonban leginkább a Szarvas utcai zsinagóga felépítése ügyében végzett példátlanul sikeres tevékenysége révén emlegetjük.

Az 1860-as évek végére Nyíregyháza zsidó lakossága olyan szépen gyarapodott, hogy a nagy ünnepeken már nem fértek el az imaházukban,³ melyet ugyan kibővítettek, de az évek múlásával egyre sürgetőbbé vált egy új templom fölépítése. Az erről szóló hitközségi határozat 1879. április 25-én, az uralkodó pár házasságkötésének 25. évfordulója alkalmából született meg. Az ügyek intézésére egy 13 tagú templomépítő bizottságot⁴ hoztak létre Haas Mór elnöklétével.

A hitközség megbízásából Horváth Gyula városi mérnök Nagykárolyba utazott, hogy az ottani zsinagógát megsemmisítse, és az ott szerzett tapasztalatok alapján elkészíthesse a műszaki tervrajzokat és a költségvetést.⁵

Nagykároly

Nyíregyháza

Haas Mór 1880. április 1-jén tette közzé a Nyírvidékben az árlejtési hirdetményt, mely többek között arról is tájékoztató, hogy az építkezéshez 300 000 téglát fognak a vállalkozók rendelkezésére bocsátani.⁶ A templomépítésre ekkorra már 30 000 forint pénzalap gyűlt össze (mai értékben⁷ közel 109 millió forint). Nyíregyháza városa 25 000 téglával járult hozzá a nemes cél megvalósításához.

Az építkezés április 25-én kezdődött, ám június elején téglahiány miatt elakadt a munka. Haas Mór ekkor elment Királytelekre Dessewffy grófékhoz, hogy készpénzért vagy kölcsön téglát kérjen tőlük. A Dessewffy testvérek azonban nagylelkűen ajándékba adtak tízezer jó minőségű téglát a nyíregyházi hitközségnek.⁸

Július 15-én már arról számolt be a Nyírvidék, hogy a templom tetőzete néhány nap múlva teljesen kész lesz.

Augusztus 12-én egy levelet közölt a helyi lap, mely az olvasók figyelmébe ajánlotta az „ép oly korszerű, mint impozáns izraelita templom épületét, mely minden tekintetben díszerre válik, nemcsak a hitközségnek, de a városnak is”. Ezt követően a levél írója nyilvános köszönetet mondott Haas Mórnak, aki „lankadatlan, akadályt nem ismerő tevékenységével, egyedül tette lehetővé, ezen díszépületek, aránytalan rövid idő alatti fölemeltetését”.

S valóban: szeptember 5-én, az 5640-es zsidó újév napjának előestéjén átadták a templomot. Haas Mór két évtizeddel későbbi nekrológiájából azt is tudjuk, hogy „ez alkalommal vonult be először a magyar szó a nyíregyházi izraeliták templomába.”⁹ S bár a belső tere még nem volt egészen kész, az őszi ünnepeket már itt és együtt tölthették a hittestvérek. A zsinagóga 57 nap alatt készült el.¹⁰

A templom építésének teljes folyamatáról és ebben Haas Mór tevékenységéről – a fentiekben említett néhány újságcikken kívül – nem maradtak fenn dokumentumok. Hírt adtak azonban a lapok a hitközség hálájának nem mindennapi módon való kifejezéséről. Egyrészt a templom előcsarnokában egy márványtáblát helyeztek el, mely hangsúlyozta Haas Mór elévülhetetlen érdemeit.¹¹ Másik kedves gesztusként pedig az avatás után egy 30 főből álló küldöttség kereste őt fel a lakásán, s a helybeli izraeliták nevében köszönetet mondtak munkájáért, majd hálájuk jeleként átnyújtottak egy számára készített díszes emlékkönyvet. A küldöttség vezetője, dr. Heumann Ignác ügyvéd hatásos beszédben mondta el, hogy Haas Mór „mily lángoló úgyszeretettel karolta fel a templomépítés ügyét, hogy hónapokon át nem vala más kívánsága és gondolata, mint az imaház felépítése.” Majd így fejezte be: „Szükségünk van ily tetterős férfiakra, kiknek lelkesítő példái után induljunk, kiknek lelkesítő példáiból mi is erőt és kitartást merítsünk.”

Haas Mór egy valóban példamutató élet után váratlanul hunyt el 1900. március 11-én. Felesége, hat gyermeke és húsz unokája gyászolta. Koporsóját a gyászházban történt szertartás után az izraelita templomhoz vitték, ahol Kelemen Adolf magyar nyelven tartott fölötte gyászbeszédet. Hamvai a nyíregyházi zsidó temetőben nyugszanak.

A gyönyörű Szarvas utcai zsinagóga közel hat és fél évtizedig volt a nyíregyházi zsidók istentiszteleteinek, ünnepi alkalmainak színhelye. A háború sajnos elpusztította az épületet, de az az akarat és áldozatkészség, mely egykor felépítette, példa lehet, mely hitet és erőt ad az utókor számára is

Urbán Terézia

¹ Nyírvidék, 1881. május 19. 1.

² Galambos Sándor: Alapítványozás Nyíregyházán a dualizmus korában - A SzSzBM Levéltár Kiadványai III. Tanulmányok 2. 1996. 106.

³ Nyírvidék, 1868. szeptember 26.

⁴ Bernstein Béla: Die Anfänge der Judengemeinde in Nyíregyháza. Magyar Zsidó Szemle 63. 53.

⁵ Nyírvidék, 1880. április 1. 3.

⁶ Nyírvidék, 1880. április 1. 4.

⁷ <https://artortenet.hu/magyar-penztertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-to/>

⁸ Nyírvidék, 1880. jún. 3. 2.

⁹ Nyírvidék, 1900. március 18. 3.

¹⁰ Egyenlőség, 1900. március 25. 10.

¹¹ u. o.

A fotón látható kedvesen mosolygó hölgy neve Teszter Nelli, akit az utóbbi években a zsinagógai koncertjeinkre járók virtuóz zongorajátékáról ismerhettek meg. Közösségünk rebbenje – vallási vezetőnk felesége – ugyanis zongoraművész, a Táncművészeti Egyetem egyik vezető tanára s nem mellesleg kétszeres édesanya. Az általa indított sorozatunkban bevezeti önöket a zsidó gasztronómia, a kóser konyha és étkezés „rejtelseibe”. Bár már korábban maga mellé csábított néhány hölgyismerőst, akikkel zoomon főzőcskézték, de most kilép a nagyobb nyilvánosság elé. Fogadják szeretettel!

BÁRHESZ PLUSZ

Erdei tisztás

Kedves Enni vágyó Olvasó és a Felesége!

Hivatásos zongoristaként most egészen új tevékenységbe kezdek – ételekről, italokról, desszertekről fogok írni, még pedig arról, hogyan lehet ezeket kóser módra elkészíteni. A fogásokat, amelyekről írni fogok, többször letesztelte a családom. Alkalmanként, így most is, a nagymamám „asztaláról” fogok hozni receptet, és lesznek bolygónk távoli tájairól származó receptek is. A kulcsszó, hogy legyen kóser!

Ma egy nagy kedvencemről szeretnék nektek írni, amely látványban sem utolsó – oroszul az „erdei tisztás” nevű salátáról.

Hozzávalók: 3 db főtt krumpli, 1 db főtt sárgarépa, 1 csokor petrezselyem, 1 konzerv doboz gomba (csak fejek), 3 főtt tojás, 1 db főtt csirkemell, vagy ha a párve változatot szeretnénk, 1 doboz tonhal, közepes vörös hagyma, friss uborka, 100 g majonéz. Minden hozzávalót kicsi kockákra kell vágni és rétegesen kell elhelyezni egy mélyebb tálban, amelyet folpakkal kell kibélelni.

Nagyon fontos jól átnézni/átmosni a zöldségeket, különösen a friss petrezselymet; én ecetes vízbe szoktam beáztatni, és utána erős fényű lámpa alatt átnézni, így elkerülhető az Örökkévaló barátságos, de nem odavaló, kisebb teremtményeinek a jelenléte. A rétegek sorrendje: petrezselyem, gomba, tojás, sárgarépa, hagyma, majonéz, csirke/tonhal, uborka, krumpli, majonéz. Miután minden réteg bekerült a tálba, a

salátát néhány órán keresztül a hűtőben pihentetjük. Tálaláskor egy lapos tálba „kiborítjuk” vagy „kifordítjuk” a tál tartalmát úgy, hogy a gomba legyen felül.

Ha a hal mellett döntünk, ezzel még szebbé tesszük a sábeszt, mert a zsidó hagyomány úgy tartja, hogy a hal nem csukja be a szemét, és ez annak a szimbóluma, hogy az Örökkévaló mindig vigyáz ránk.

Jó étvágyat, git sábeszt!

Teszter Nelli

A kép forrása: chef.com.ua, készítette: Svetlana Anikanova.

Ismét online minjen Nyíregyházán

Megnyugtatom nem zsidó vallású olvasóinkat, hogy a címben olvasható minjen/minjan – jiddis/héber – kifejezés jelentését sok zsidó ember sem ismeri a történelmi okokra visszavezethető vallástalanságuk okán. A kifejezés jelentése: szám, mely bővebb részletek nélkül a zsidó liturgiában azt jelenti, hogy bizonyos imákat – nem csak a legszentebbet, a kaddist vagy a Tóra felolvasását – kizárólag 10 férfi jelenlétben szabad mondani.

A zsidó vallási szokások az évezredek alatt folyamatosan változtak, a felekezeti sokféleség mellett az eltérő nyelvezet és más egyebek tekintetében. A világ vallásos zsidósága is szembetalálta magát a lassan már két éve hullámokban jelentkező pandémiával, mely veszélyessé teszi a közösségben történő együttléteket, különösen egyes liturgiai jelenetekben.

Hitközségünk a pandémia során – figyelembe véve a MAZSIHISZ krízismentesmentjének ajánlását, valamint

azt, hogy az ugyan nagy légtérű, de nem fűthető zsinagógánk csak májusi-októberi időszakban alkalmas I-tentiszteletre –, a pandémia egyes időszakaiban, így jelenleg is Zoomon keresztül szervezi az imádkozást.

Ezúton tisztelettel meghívjuk mindazokat, akiknek bármilyen ok miatt nincs lehetőségük közösségben imádkozni, vagy egyszerűen kíváncsiak arra, hogy egy jól működő vidéki közösségben hogyan zajlik a szombatfogadás, hogy részvételi szándékukat e-mailben jelezzék a hitközség e-mail-címén: nyirzsido@gmail.com. A jeletkezőnek hétről hétre elküldjük a Zoom nevű szolgáltatás linkjét, a kezdési időpontot és a vallási vezetőnk heti tanítását.

A mincha- és máárvimák, a tanítások dr. Kurucz Ákos rabbijelölt és Gervai Lajos rabbi helyettes vezetésével folynak.

Kertész Gábor

IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 16.

Déry Tibor (1894-1977)

Nem tudom, hogy Déry Tibor ma mennyire olvasott író, mert alig hallok őt emlegetni. Ha különböző irodalmi összefüggéseken, baráti társaságokban a XX. század nagy magyar prózaíróit sorolják az íróbarátaim, akkor elsősorban Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Karinthy Frigyes, Szép Ernő, Szerb Antal, Márai Sándor, Ottlik Géza, Örkény István, Mátyás Iván hangzik el, de Déry neve alig. S ebben a sorban Déry sajnos olyan nagy írókkal osztozik, mint Szentkuthy Miklós, Sinkó Ervin, Kuncz Aladár, holott

Déry – akárcsak az utóbbi három író – elsőrangú műveket tett le az asztalra. Szentkuthytól senki nem olvassa a Prae című opus magnumot, Sinkó Ervintől az Optimistákat és az Egy regény regényét, Kuncz Aladártól pedig A fekete kolostort. De olvassák-e ma Dérytől az Ítélet nincs és A befejezetlen mondat című, elképesztően nagy írói teljesítményeket? Nem tudom.

Mindenesetre egy barátom (aki irodalomtörténetből doktorált, szóval olvasott ember) azt mondta a minap: A befejezetlen mondat olyan remekmű, amely a XX. századi magyar szépróza egyik legkiemelkedőbb műve. Ennek a véleménynek én megörültem, még ha maradéktalanul nem is osztottam, szerintem ugyanis az Ítélet nincs sokkal „jobb” – s azért tettem idézőjelbe ezt a szót, hogy jelezzem: másképp remekmű ez az önvallomás, mint az 1920-30-as éveket megidéző nagyregény, amely jócskán tartalmaz önéletrajzi elemeket.

S ami az életrajzot illeti: a zsidó polgári családban született Déry mintha egész életében küszködött volna származásának „problémás” voltával – s most itt elsősorban nem a zsidó, hanem arra a polgári miliőre gondolok, amely ezt a kommunista íróit útra bocsátotta. Mert hiszen kommunista volt, méghozzá aktív, mozgalmi ember, aki illegalitásban dolgozott a pártért – pardon, a Pártért, elvégre ezek a régi, idealista és elvhű kommunisták a párt nevét mindig nagy P betűvel ejtették ki a szájukon. Így volt ezzel fiatalkorában Déry is, s műveiből tudjuk: ennek a zsidó „úrügyeknek” nagy utat kellett bejárnia, míg a saját világnézetére, majd saját írói hangjára rátalált.

Polgári származása ellenére „polgári” foglalkozást soha nem űzött, huszoneves korától jobban érdekelte a szerencsejáték, mint a „normális” írólet és „normális” megélhetés. Huszoneves korától meggyőződése volt, hogy írónak született, ennek dacára alig írt – inkább kártyázott. Szenvedélyes kártyás volt, ha jól rémlik az olvasmányaimból, akkor egy egész lakás árát elkártyázta – legalábbis az örökségét, egy Wesselényi utcai lakás árát bizonyosan. Eljárt a Nyugat írói találkozókra, de ettől sem lett szorgalmasabb író – mindenesetre eléggé szemtelen fiatalember lehetett, ugyanis amikor egy kávéházban az 1910-es évek második felében a már nagybeteg Ady

Endrének bemutatották, ő kezét fogott a költőfejedelemmel, s mivel Ady csak elmotyogni tudta a saját nevét, a húsz év körüli, nulla írói teljesítménnyel rendelkező Déry szemtelenül (sőt, mondjuk ki: pófátlanul) visszakérdezett: „hogya kicsoda az úr? Nem értettem tisztán”.

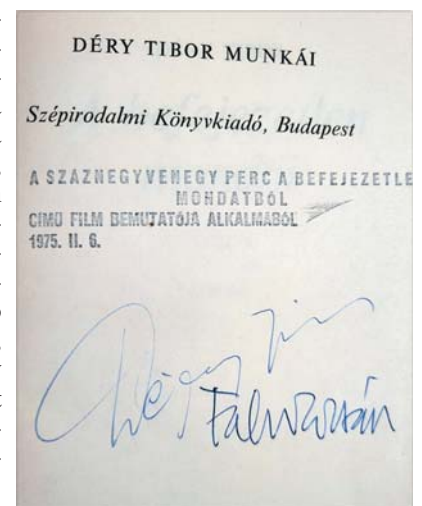
Nem írt, nem dolgozott, pénze nem volt, egyszer még sikkasztott is, ami miatt aztán évekre külföldre kellett menekülnie, hogy elkerülje a börtönt. Évekkel később egy gazdag rokonának köszönhette, hogy tiszta lappal kezdhetné újra: a gazdag rokonának kifizette a károslatokat, a sikkasztó pedig visszatért Magyarországra, táskájában egy remekművel, A befejezetlen mondat. Ami nem érdekelt senkit. Évekig meg sem jelent. Jött a második világháború, a vészkorok, a nyilas uralom (hogya mindezt Déry hogyan élte túl, benne van az Ítélet nincs című művében).

Már ötven körül járt, mire elismert író lett – s ezt főleg A befejezetlen mondat óriási hazai és nemzetközi sikerének köszönhette. A felszabadulás után a rendszer propagálta és támogatta, ez igaz, ám az is igaz, hogy később (sokakhoz hasonlóan) neki is felnyílt a szeme: az 1956-os forradalomban tehát már tudatosan és teljes mellszélességgel vett részt, le is ülte érte a börtönbüntetését.

A börtönből való szabadulás után azonban lecsendesült lázadó énjé. Nem kártyázott, nem éjszakázott, hanem írt, írt, írt – és a hetvenes években már Magyarország egyik élő klasszikusa volt. Vásárolt egy házat Balatonfüreden, és ő, a pesti úriúri nekiállt kertészkedni és emlékezni „a régi, szép időkre”. Hiszen az utolsók egyike volt, aki még el tudta magyarázni, hogy „a régi, szép idők” bizony nagyon cudar évek voltak, tele árulásokkal, megcsalásokkal, megélhetési gondokkal. Déry mindenkit ismert a Nagyközút: látta Adyt nagybeteg, látta szűkölködni József Attilát, hallotta panaszkodni Tóth Árpádot a saját mecénásaira, személyesen megtapasztalta a Füst Milán emberi gyengeségeiből fakadó hamis pozörködéseit, sőt, még a feleségére féltékeny Karinthyt is látta a lakását feltérni a híres Böhm Aranka (Déry szeretője) után kutatva.

Nem vagyok dedikált példányokat gyűjtő ember, de tőle örök egy autográf kézirat: A befejezetlen mondatból készült Fábri-film díszbemutatóján ő és Fábri írta alá a birtokomban lévő példányt. Illusztrációnak: remek lesz ide!

Kácsor Zsolt

Temetői nyitvatartás

A vasárnapi és pénteki nyitvatartás évszaktól függetlenül 9.00–12.00-ig. Hétfőtől csütörtökig április 01. és október 14. között 9.00–16.00-ig, október 15. és március 31. között 9.00–12.00-ig látogatható. Zsidó és állami ünnepeken zárva van, **az állami ünnepeken vagy a hivatalos nyitvatartási időtől eltérő időpontokban a temető gondnokával történő megállapodás alapján látogatható.**

Csalószki István temetőgondnok elérhetősége: 06-20-4977-532

SÓFÁR

a Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata
Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6.
E-mail: sofaryzsh@gmail.com **Tel./fax:** (36)-42-417-939 **Web:** www.sofar-ujsg.hu
Tördelés, nyomtatás: Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szarvas u. 37/A)
 A folyóirat ingyenes!

Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Lapalapító és fotók: Tóth-Ábri Péter

Szerkesztő: Kertész Gábor

Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség

IBAN: HU56 1174 4003 2033 1427 SWIFT CODE: OTPVHUHB

A lap MAZSÖK támogatásból valósult meg.